

APOŠTOLSKÁ EXHORTACE
LAUDATE DEUM [Chvalte Boha]
PAPEŽE FRANTIŠKA
VŠEM LIDEM DOBRÉ VŮLE
O KLIMATICKÉ KRIZI

1. "Chvalte Boha za všechna jeho stvoření". To bylo poselství, které hlásal svatý František z Assisi svým životem, svými chvalozpěvy a všemi svými činy. Přijal tak výzvu biblických žalmů a odrážel Ježíšovu citlivost k Otcovu stvoření: "Pohledíte na polní lilie, jak rostou, nedřou se ani nepředou, ale říkám vám, že ani Šalomoun v celé své slávě nebyl oděn jako jedna z nich" (Mt 6,28-29). "Což se pět vrabců neprodává za dva haléře? Ani jeden z nich však není zapomenut v Božích očích" (Lk 12,6). Jak neobdivovat tuto Ježíšovu něhu ke všem bytostem, které nás provázejí na cestě!

2. Uplynulo osm let od zveřejnění encykliky *Laudato si'*, kdy jsem se chtěl s vámi všemi, bratry a sestrami naší trpící planety, podělit o své upřímné obavy ohledně péče o náš společný domov. S odstupem času jsem si však uvědomil, že naše reakce nejsou adekvátní, zatímco svět, ve kterém žijeme, se hroutí a možná se blíží k bodu zlomu. Kromě této možnosti je nesporné, že dopady klimatických změn budou stále více poškozovat životy a rodiny mnoha lidí. Její dopady pocítíme v oblasti zdravotní péče, zdrojů zaměstnání, přístupu ke zdrojům, bydlení, nucené migrace atd.

3. Jedná se o globální sociální problém, který úzce souvisí s důstojností lidského života. Biskupové Spojených států amerických velmi dobře vyjádřili tento sociální význam naší starosti o klimatické změny, který přesahuje pouhý ekologický přístup, protože "naše vzájemná péče a péče o zemi jsou spolu úzce spjaty. Změna klimatu je jednou z hlavních výzev, kterým čelí společnost a světové společenství. Důsledky klimatických změn nesou ti nejzranitelnější lidé, ať už doma nebo na celém světě". [1] Biskupové shromáždění na synodě o Amazonii vyjádřili několika slovy totéž: "Útoky na přírodu mají důsledky pro život lidí". [2] A aby bez obalu vyjádřili, že se již nejedná o druhořadou či ideologickou otázku, ale o drama, které škodí nám všem, afričtí biskupové uvedli, že změna klimatu činí zjevným "tragický a do očí bijící příklad strukturálního hříchu". [3]

4. Reflexe a informace, které můžeme za těchto osm let shromáždit, nám umožňují objasnit a doplnit to, co jsme mohli konstatovat již před časem. Z tohoto důvodu, a protože situace je nyní ještě naléhavější, jsem se s vámi chtěl o tyto stránky podělit.

1. Globální klimatická krize

5. Navzdory všem pokusům o popírání, zamlčování, zamlčování nebo relativizaci tohoto problému jsou příznaky klimatických změn zde a jsou stále zřetelnější. Nikdo nemůže ignorovat skutečnost, že v posledních letech jsme svědky extrémních povětrnostních jevů, častých období neobvyklých veder, sucha a dalších protestních výkřiků ze strany Země, které jsou jen několika hmatatelnými projevy tiché nemoci, jež postihuje všechny. Je třeba přiznat, že ne

každou konkrétní katastrofu je třeba přičítat globální změně klimatu. Nicméně je prokazatelné, že konkrétní klimatické změny vyvolané lidstvem výrazně zvyšují pravděpodobnost extrémních jevů, které jsou stále častější a intenzivnější. Z tohoto důvodu víme, že při každém zvýšení globální teploty o 0,5 °C se v některých oblastech zvyšuje intenzita a četnost velkých dešťů a povodní, v jiných zase silných such, někde se objevují extrémní vlny veder a jinde vydatné sněžení. [4] Jestliže jsme dosud mohli mít vlny veder několikrát do roka, co se stane, pokud se globální teplota zvýší o 1,5 °C, k čemuž se blížíme? Tyto vlny veder budou mnohem častější a intenzivnější. Pokud by se měla zvýšit nad 2 °C, ledovce v Grónsku a velká část Antarktidy [5] zcela roztají, což bude mít nesmírně vážné důsledky pro všechny.

Odpor a zmatek

6. V posledních letech se někteří rozhodli těmto skutečnostem vysmívat. Uvádějí údajně solidní vědecké údaje, jako je skutečnost, že planeta vždy měla a bude mít období ochlazování a oteplování. Zapomínají však zmínit další relevantní údaj: že to, co v současnosti zažíváme, je neobvyklé zrychlení oteplování, a to takovou rychlostí, že k jeho ověření bude stačit jedna generace - nikoliv staletí či tisíciletí. Vzestup mořské hladiny a tání ledovců může jednotlivec snadno postřehnout během svého života a pravděpodobně již za několik let bude muset mnoho obyvatel kvůli těmto skutečnostem přestěhovat své domovy.

7. Aby byli zesměšněni ti, kdo hovoří o globálním oteplování, poukazuje se na to, že se pravidelně vyskytují občasná období

extrémních mrazů. Nezmiňuje se, že tento a další mimořádné příznaky nejsou ničím jiným než různými alternativními projevy téže příčiny: globální nerovnováhy, která vyvolává oteplování planety. Sucha a povodně, vyschlá jezera, obce smetené mořskými otřesy a záplavami mají nakonec stejný původ. Zároveň, hovoříme-li o globálním jevu, nemůžeme jej zaměňovat se sporadickými událostmi, které se z velké části vysvětlují lokálními faktory.

8. Nedostatek informací vede k záměně velkoplošných klimatických předpovědí, které zahrnují dlouhá časová období - hovoříme přinejmenším o desetiletích - s předpověďmi počasí, které se mohou týkat nanejvýš několika týdnů. Hovoříme-li o změně klimatu, máme na mysli globální realitu - a neustálé lokální výkyvy -, která přetrvává několik desetiletí.

9. Ve snaze zjednodušit realitu se najdou tací, kteří by chtěli odpovědnost svalit na chudé, protože mají mnoho dětí, a dokonce se pokoušejí problém řešit mrzačením žen v méně rozvinutých zemích. Jako obvykle by se zdálo, že za všechno mohou chudí. Skutečnost je však taková, že nízké, bohatší procento planety znečišťuje více než nejchudších 50 % celkové světové populace a že emise na obyvatele bohatších zemí jsou mnohem větší než emise chudších. [6] Jak můžeme zapomenout, že Afrika, kde žije více než polovina nejchudších obyvatel světa, je zodpovědná za minimální část historických emisí?

10. Často je také slyšet, že snaha o zmírnění klimatických změn omezením využívání fosilních paliv a rozvojem čistších zdrojů energie povede ke snížení počtu pracovních míst. Dochází k tomu,

že miliony lidí přicházejí o práci v důsledku různých dopadů klimatických změn: stoupající hladina moří, sucha a další jevy ovlivňující planetu zanechávají mnoho lidí na suchu. Naopak přechod k obnovitelným formám energie, který je správně řízen, stejně jako úsilí o přizpůsobení se škodám způsobeným změnou klimatu, jsou schopny vytvořit nespočet pracovních míst v různých odvětvích. To vyžaduje, aby se tím politici a vedoucí představitelé podniků zabývali již nyní.

Lidské příčiny

11. O lidském - "antropickém" - původu klimatických změn již není možné pochybovat. Podívejme se proč. Koncentrace skleníkových plynů v atmosféře, které způsobují globální oteplování, byla až do devatenáctého století stabilní, pod 300 objemových částí na milion. V polovině tohoto století se však v souvislosti s rozvojem průmyslu začaly emise zvyšovat. V posledních padesáti letech se tento nárůst výrazně zrychlil, jak potvrdila observatoř Mauna Loa, která od roku 1958 provádí denní měření oxidu uhličitého. V době, kdy jsem psal *Laudato Si'*, dosáhly historického maxima - 400 částic na milion - až v červnu 2023 dosáhly hodnoty 423 částic na milion. [7] Více než 42 % celkových čistých emisí od roku 1850 bylo vyprodukováno po roce 1990. [8]

12. Zároveň se potvrdilo, že v posledních padesáti letech teplota stoupá nebyvalou rychlostí, větší než kdykoli za posledních dva tisíce let. V tomto období byl trend oteplování o 0,15 °C za desetiletí, což je dvojnásobek oteplování za posledních 150 let. Od roku 1850 se globální teplota zvýšila o 1,1 °C, což mělo ještě větší

dopad na polární oblasti. Při tomto tempu je možné, že již za deset let dosáhneme doporučeného maximálního globálního stropu 1,5 °C. [9] K tomuto nárůstu nedošlo pouze na zemském povrchu, ale také o několik kilometrů výše v atmosféře, na povrchu oceánů a dokonce i v jejich hloubkách o stovky metrů. Tím se zvýšilo okyselení moří a snížil se obsah kyslíku v nich. Ledovce ustupují, sněhová pokrývka se zmenšuje a hladina moří neustále stoupá. [10]

13. Nelze zastírat souvislost těchto globálních klimatických jevů se zrychleným nárůstem emisí skleníkových plynů, zejména od poloviny dvacátého století. Drtivá většina vědců specializujících se na klima tuto korelaci podporuje a jen velmi malé procento z nich se snaží důkazy popřít. Klimatická krize bohužel není zrovna záležitostí, která by zajímala hospodářské velmoci, jejichž zájmem je co největší zisk s minimálními náklady a v co nejkratší době.

14. Cítím se povinen učinit tato upřesnění, která se mohou zdát samozřejmá, kvůli některým odmítavým a sotva rozumným názorům, s nimiž se setkávám, a to i v katolické církvi. Přesto již nemůžeme pochybovat o tom, že příčinou neobvyklé rychlosti těchto nebezpečných změn je skutečnost, kterou nelze zamlčet: obrovské novoty, které souvisejí s nekontrolovanými zásahy člověka do přírody v posledních dvou stoletích. Události přírodního původu, které obvykle způsobují oteplování, jako jsou sopečné erupce a další, nestačí k vysvětlení podílu a rychlosti změn posledních desetiletí. [11] Změnu průměrných povrchových teplot nelze vysvětlit jinak než jako důsledek nárůstu skleníkových plynů.

Škody a rizika

15. Některé důsledky klimatické krize jsou již nevratné, přinejmenším na několik set let, jako například zvýšení globální teploty oceánů, jejich okyselení a úbytek kyslíku. Oceánské vody mají tepelnou setrvačnost a k normalizaci jejich teploty a slanosti jsou zapotřebí staletí, což má vliv na přežití mnoha druhů. Je to jeden z mnoha příznaků toho, že ostatní tvorové tohoto světa přestali být našimi společníky na cestě a stali se naopak našimi oběťmi.

16. Totéž lze říci o úbytku kontinentálních ledovců. Tání pólů se nepodaří zvrátit ještě stovky let. Pokud jde o klima, existují faktory, které přetrvávají po dlouhou dobu nezávisle na událostech, které je mohly vyvolat. Z tohoto důvodu nejsme nyní schopni zastavit obrovské škody, které jsme způsobili. Sotva máme čas zabránit ještě tragičtějším škodám.

17. Některé apokalyptické diagnózy se mohou jevit jako málo rozumné nebo nedostatečně podložené. To by nás však nemělo vést k ignorování reálné možnosti, že se blížíme ke kritickému bodu. Malé změny mohou v důsledku faktorů setrvačnosti způsobit větší, nepředvídané a možná již nevratné změny. To by nakonec urychlilo kaskádu událostí s efektem sněhové koule. V takových případech je vždy pozdě, protože žádný zásah nedokáže jednou započatý proces zastavit. Není cesty zpět. Na základě současných podmínek nemůžeme s jistotou tvrdit, že k tomu všemu dojde. Jisté však je, že to i nadále je možné, vezmeme-li v úvahu již probíhající jevy, které "senzibilizují" klima,

jako je zmenšování ledových příkrovů, změny oceánských proudů, odlesňování tropických deštných pralesů a tání permafrostu v Rusku atd. [12]

18. V důsledku toho je naléhavě zapotřebí širší perspektiva, která nám umožní vážít si zázraků pokroku, ale také věnovat vážnou pozornost dalším účinkům, které byly před sto lety pravděpodobně nepředstavitelné. Nežádá se od nás nic jiného než určitá odpovědnost za dědictví, které po sobě zanecháme, až jednou odejdeme z tohoto světa.

19. Závěrem můžeme dodat, že pandemie Covid-19 poukázala na úzký vztah lidského života k životu ostatních živých bytostí a k přírodnímu prostředí. Zvláštním způsobem však potvrdila, že to, co se děje v jedné části světa, má dopady na celou planetu. To mi umožňuje zopakovat dvě přesvědčení, která stále opakuji: "Všechno souvisí se vším" a "Nikdo není spasen sám".

2. Rostoucí technokratické paradigma

20. V Laudato Si' jsem nabídl stručné shrnutí technokratického paradigmatu, které je základem současného procesu úpadku životního prostředí. Jedná se o "určitý způsob chápání lidského života a činnosti, [který] se zvrhl, a to k vážné škodě světa kolem nás". [13] V hloubi duše spočívá v myšlení, "jako by realita, dobro a pravda automaticky vyplývaly z technologické a ekonomické moci jako takové". [14] Logickým důsledkem je pak snadné "přijmout myšlenku nekonečného či neomezeného růstu, která se ukazuje jako tak přitažlivá pro ekonomy, finančníky a odborníky na technologie". [15]

21. V posledních letech jsme mohli tuto diagnózu potvrdit, i když jsme byli svědky nového pokroku výše uvedeného paradigmatu. Umělá inteligence a nejnovější technologické inovace vycházejí z představy člověka bez hranic, jehož schopnosti a možnosti lze díky technologiím nekonečně rozšiřovat. Tímto způsobem se technokratické paradigma obludně živí samo na sobě.

22. Přírodní zdroje, které technologie potřebuje, jako je lithium, křemík a mnohé další, bezpochyby nejsou neomezené, nicméně větším problémem je ideologie, která je základem posedlosti: zvýšit lidskou moc nad všechno myslitelné, před níž je nelidská realita pouhým zdrojem, který má k dispozici. Vše, co existuje, přestává být darem, za který bychom měli být vděční, vážit si ho a ctít ho, a místo toho se stává otrokem, kořistí jakéhokoli rozmaru lidské mysli a jejích schopností.

23. Je mrazivé si uvědomit, že schopnosti rozšířené technologií "poskytly těm, kdo mají znalosti a zejména ekonomické zdroje k jejich využití, impozantní nadvládu nad celým lidstvem a celým světem. Ještě nikdy nemělo lidstvo takovou moc nad sebou samým, a přesto nic nezaručuje, že bude využita moudře, zvláště když uvážíme, jak je využívána v současnosti... V číh rukou všechna tato moc je, nebo nakonec skončí? Je nesmírně riskantní, aby ji měla malá část lidstva". [16]

Přehodnocení našeho využívání moci

24. Ne každé zvýšení moci představuje pro lidstvo pokrok. Stačí si vzpomenout na "obdivuhodné" technologie, které byly použity k decimování obyvatelstva, shazování atomových bomb

a vyhlazování etnických skupin. Byly historické okamžiky, kdy nás obdiv k pokroku zaslepl před hrůzou jeho důsledků. Toto riziko je však přítomno vždy, protože "naš obrovský technologický rozvoj nebyl doprovázen rozvojem lidské odpovědnosti, hodnot a svědomí...". Stojíme nazí a odhalení tváří v tvář naší stále rostoucí moci a chybí nám prostředky k jejímu ovládní. Máme určité povrchní mechanismy, ale nemůžeme tvrdit, že máme zdravou etiku, kulturu a spiritualitu skutečně schopnou stanovit meze a naučit se jasné sebekontrolu". [17] Není divu, že tak velká moc v takových rukou je schopna ničit život, zatímco mentalita vlastní technokratickému paradigmatu nás zaslepuje a nedovoluje nám vidět tento nesmírně závažný problém současného lidstva.

25. Na rozdíl od tohoto technokratického paradigmatu říkáme, že svět, který nás obklopuje, není předmětem vykořisťování, bezuzdného využívání a neomezených ambic. Nemůžeme ani tvrdit, že příroda je pouhým "prostředím", v němž rozvíjíme svůj život a své projekty. Vždyť "jsme součástí přírody, jsme do ní začleněni, a tudíž s ní jsme v neustálé interakci", [18] a proto "se na svět [nedíváme] zvenčí, ale zevnitř". [19]

26. To samo o sobě vylučuje představu, že člověk je cizí, cizorodý prvek, který je schopen prostředí pouze škodit. Lidské bytosti je třeba uznávat jako součást přírody. Lidský život, inteligence a svoboda jsou prvky přírody, která obohacuje naši planetu, součástí jejího vnitřního fungování a její rovnováhy.

27. Z tohoto důvodu je zdravá ekologie také výsledkem interakce mezi lidskými bytostmi a životním prostředím, jak se vyskytuje

v domorodých kulturách a jak se po staletí děje v různých oblastech Země. Lidská uskupení často "vytvořila" životní prostředí, [20] určitým způsobem ho přetvořila, aniž by ho zničila nebo ohrozila. Velkým současným problémem je, že technokratické paradigma tento zdravý a harmonický vztah zničilo. Nezbytná potřeba překonat toto paradigma, tak škodlivé a destruktivní, se v každém případě nebude nacházet v popření člověka, ale zahrne interakci přírodních systémů "se sociálními systémy". [21]

28. Je třeba znovu promyslet mimo jiné otázku lidské moci, jejího významu a jejích hranic. Naše moc totiž během několika desetiletí freneticky vzrostla. Dosáhli jsme impozantního a úžasného technologického pokroku a neuvědomili jsme si, že jsme se zároveň proměnili ve vysoce nebezpečné bytosti, schopné ohrožit životy mnoha bytostí i naše vlastní přežití. Dnes stojí za to zopakovat ironickou poznámku Solovjova o "věku, který byl tak pokročilý, že byl vlastně poslední". [22] Potřebujeme jasnozřivost a upřímnost, abychom včas rozpoznali, že naše moc a pokrok, který vytváříme, se obracejí proti nám. [23]

Etický osten

29. Etický úpadek skutečné moci je maskován díky marketingu a falešným informacím, užitečným nástrojům v rukou těch, kteří mají větší prostředky k jejich využití pro formování veřejného mínění. S pomocí těchto prostředků se vždy, když se plánuje uskutečnit projekt, který zahrnuje významné změny životního prostředí nebo vysokou míru znečištění, vzbuzují naděje obyvatel

dané oblasti tím, že se mluví o místním pokroku, který bude schopen přinést, nebo o možnostech hospodářského růstu, zaměstnanosti a lidského rozvoje, které by znamenal pro jejich děti. Ve skutečnosti se však zdá, že o budoucnost těchto lidí není opravdový zájem, protože jim není jasně řečeno, že projekt povede k vykácení jejich pozemků, zhoršení kvality jejich života, zpusťšené a méně obyvatelné krajině postrádající život, radost ze společenství a naději do budoucna; navíc ke globálním škodám, které nakonec ohrozí i mnoho dalších lidí.

30. Stačí si vzpomenout na chvilkové vzrušení, které vyvolaly peníze získané výměnou za uložení jaderného odpadu na určitém místě. Dům, který si člověk za tyto peníze mohl koupit, se změnil v hrob kvůli nemocem, které byly následně vypuštěny. A to neříkám pohnut přebujelou fantazií, ale na základě něčeho, co jsme viděli. Dalo by se říci, že se jedná o extrémní příklad, ale v těchto případech není možné hovořit o "menších" škodách, neboť právě hromadění škod považovaných za únosné nás přivedlo do situace, v níž se nyní nacházíme.

31. Tato situace nesouvisí pouze s fyzikou nebo biologií, ale také s ekonomikou a způsobem, jakým ji pojmáme. Mentalita maximálního zisku za minimální náklady, maskovaná za rozumnost, pokrok a iluzorní sliby, znemožňuje jakoukoli upřímnou starost o náš společný domov a skutečný zájem o pomoc chudým a potřebným, které naše společnost zavrhuje. V posledních letech si můžeme všimnout, že ohromeni a vzrušení

sliby nejrůznějších falešných proroků chudí sami občas propadají iluzi světa, který se pro ně nebuduje.

32. Mylné představy vznikají také o pojmu "meritokracie", který začíná být vnímán jako "zasloužená" lidská moc, jíž je třeba vše podřídit, pod vládou těch, kteří se narodili s většími možnostmi a výhodami. Zdravý přístup k hodnotě tvrdé práce, rozvíjení přirozených schopností a chvályhodný duch iniciativy je jedna věc, ale pokud se neusiluje o skutečnou rovnost příležitostí, může se "meritokracie" snadno stát zástěnou, která dále upevňuje privilegia několika málo lidí s velkou mocí. Proč by jim podle této zvrácené logiky mělo záležet na škodách způsobených našemu společnému domovu, když se cítí bezpečně chráněni finančními prostředky, které si svými schopnostmi a úsilím vydobyli?

33. Ve svědomí a s ohledem na děti, které budou platit za škody způsobené jejich jednáním, se nevyhnutelně vynořuje otázka smyslu: "Jaký je smysl mého života? Jaký je smysl mého času na této zemi? A jaký je konečný smysl veškeré mé práce a úsilí?".

3. Slabost mezinárodní politiky

34. Ačkoli se zdá, že "naše vlastní dny vykazují známky určitého regresu... každá nová generace musí převzít zápasy a úspěchy minulých generací a zároveň si klást ještě vyšší cíle. To je cesta. Dobro spolu s láskou, spravedlností a solidaritou nejsou dosaženy jednou provždy; musí být uskutečňovány každý den". [24] Aby došlo k pevnému a trvalému pokroku, trval bych na tom, že "přednost by měly mít mnohostranné dohody mezi státy". [25]

35. Není užitečné zaměřovat multilateralismus se světovou autoritou soustředěnou v jedné osobě nebo v elitě s nadměrnou mocí: "Hovoříme-li o možnosti určité formy světové autority regulované zákonem, nemusíme nutně myslet na autoritu osobní". [26] Mluvíme především o "účinnějších světových organizacích, vybavených pravomocí zajišťovat celosvětové společné dobro, odstranění hladu a chudoby a jistou obranu základních lidských práv". [27] Jde o to, aby byly vybaveny skutečnou autoritou tak, aby "zajišťovaly" dosažení určitých základních cílů. Tímto způsobem by mohl vzniknout multilateralismus, který nebude závislý na měnících se politických podmínkách nebo zájmech určité hrstky lidí a bude mít stabilní účinnost.

36. Je nadále politováníhodné, že se promarňují globální krize, které by mohly být příležitostí k prospěšným změnám. [28] To se stalo při finanční krizi v letech 2007-2008 a znovu při covidové krizi. [29]. Neboť "skutečné strategie vyvinuté po celém světě v důsledku [těchto krizí] podpořily větší individualismus, menší integraci a větší svobodu pro skutečně mocné, kteří vždy najdou způsob, jak z toho vyváznout bez úhony". [29]

Rekonfigurace multilateralismu

37. Více než záchrana starého multilateralismu se zdá, že současnou výzvou je jeho rekonfigurace a znovuvytvoření s ohledem na novou světovou situaci. Vyzývám vás, abyste uznali, že "mnoho skupin a organizací v rámci občanské společnosti pomáhá kompenzovat nedostatky mezinárodního společenství, jeho nedostatečnou koordinaci ve složitých situacích a jeho

nedostatečnou pozornost základním lidským právům". [30]

Například Ottawský proces proti používání, výrobě a produkci protipěchotních min je jedním z příkladů, který ukazuje, jak je občanská společnost se svými organizacemi schopna vytvářet účinnou dynamiku, kterou OSN nemůže. Tímto způsobem se zásada subsidiarity uplatňuje i ve vztahu globální - místní.

38. Ve střednědobém horizontu globalizace podporuje spontánní kulturní výměny, větší vzájemné poznání a procesy integrace národů, které nakonec provokují multilateralismus "zdola", a nikoliv pouze multilateralismus určovaný mocenskými elitami. Požadavky, které vznikají zdola po celém světě, kde si aktivisté z velmi odlišných zemí vzájemně pomáhají a podporují se, mohou nakonec vyvinout tlak na zdroje moci. Lze doufat, že se tak stane i v souvislosti s klimatickou krizí. Z tohoto důvodu znovu opakují, že "pokud občané nebudou kontrolovat politickou moc - národní, regionální a komunální - nebude možné kontrolovat poškozování životního prostředí". [31]

39. Postmoderní kultura vyvolala novou citlivost vůči zranitelnějším a méně mocným. To souvisí s mým naléháním v encyklice Fratelli Tutti na primát lidské osoby a obranu její důstojnosti mimo všechny okolnosti. Je to další způsob, jak povzbudit multilateralismus v zájmu řešení skutečných problémů lidstva a zajistit přede vším respekt k důstojnosti osob tak, aby etika převážila nad místními nebo kontingentními zájmy.

40. Nejde o to nahradit politiku, ale uznat, že nově vznikající síly nabývají na významu a jsou ve skutečnosti schopny dosáhnout

důležitých výsledků při řešení konkrétních problémů, jak některé z nich prokázaly během pandemie. Samotná skutečnost, že odpovědi na problémy mohou přijít z kterékoli země, byť malé, nakonec představuje multilateralismus jako nevyhnutelný proces.

41. Stará diplomacie, rovněž v krizi, nadále ukazuje svůj význam a nezbytnost. Přesto se jí nepodařilo vytvořit model multilaterální diplomacie, který by byl schopen reagovat na nové uspořádání světa; pokud by se však dokázala přetvořit, musí být součástí řešení, protože ani zkušenosti staletí nelze odhodit stranou.

42. Náš svět se stal natolik multipolárním a zároveň natolik složitým, že je zapotřebí jiný rámec pro účinnou spolupráci. Nestačí myslet pouze na rovnováhu sil, ale je třeba také zajistit reakci na nové problémy a reagovat globálními mechanismy na výzvy v oblasti životního prostředí, veřejného zdraví, kultury a sociální oblasti, zejména s cílem upevnit dodržování nejzákladnějších lidských práv, sociálních práv a ochrany našeho společného domova. Jde o vytvoření globálních a účinných pravidel, která mohou umožnit "zajištění" této globální ochrany.

43. To vše předpokládá vypracování nového postupu rozhodování a legitimizace těchto rozhodnutí, neboť ten, který byl zaveden před několika desetiletími, není dostatečný a nezdá se ani účinný. V tomto rámci by nutně musely existovat potřebné prostory pro rozhovor, konzultace, arbitráž, řešení konfliktů a dohled a nakonec jakási zvýšená "demokratizace" v globálním kontextu, aby bylo možné vyjádřit a zahrnout různé situace. Už nám nepomůže

podporovat instituce, abychom zachovali práva mocnějších, aniž bychom se starali o práva všech.

4. Konference o klimatu: Pokroky a neúspěchy

44. Již několik desetiletí se pravidelně scházejí zástupci více než 190 zemí, aby se zabývali otázkou změny klimatu. Na konferenci v Rio de Janeiru v roce 1992 byla přijata Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (UNFCCC), smlouva, která vstoupila v platnost po dokončení nezbytné ratifikace ze strany signatářů v roce 1994. Tyto státy se každoročně scházejí na Konferenci smluvních stran (COP), která je nejvyšším rozhodovacím orgánem. Některé z těchto konferencí byly neúspěšné, jako například ta kodaňská (2009), zatímco jiné umožnily učinit důležité kroky vpřed, jako například COP3 v Kjótu (1997). Její významný protokol stanovil cíl snížit celkové emise skleníkových plynů o 5 % oproti roku 1990. Termín byl stanoven na rok 2012, ale toho se zjevně nepodařilo dosáhnout.

45. Všechny strany se rovněž zavázaly k provádění programů přizpůsobení se změně klimatu, aby se snížily dopady nyní probíhajících změn klimatu. Byla rovněž přijata ustanovení o pomoci na pokrytí nákladů na tato opatření v rozvojových zemích. Protokol skutečně vstoupil v platnost v roce 2005.

46. Poté bylo navrženo vytvoření mechanismu týkajícího se ztrát a škod způsobených změnou klimatu, který uznává jako hlavní odpovědné bohatší země a snaží se kompenzovat ztráty a škody, které změna klimatu způsobuje ve zranitelnějších zemích. Nešlo ještě o financování "přizpůsobení" těchto zemí, ale o kompenzaci

již vzniklých škod. Tato otázka byla předmětem důležitých diskusí na různých konferencích.

47. COP21 v Paříži (2015) představovala další významný okamžik, neboť na jejím základě vznikla dohoda, do níž se zapojili všichni. Vzhledem k tomu, že se nepodařilo splnit dříve stanovené cíle, lze ji považovat za nový začátek. Dohoda vstoupila v platnost 4. listopadu 2016. Ačkoli se jedná o závaznou dohodu, ne všechny její dispozice jsou závazky v užším slova smyslu a některé z nich ponechávají dostatečný prostor pro uvážení. V každém případě, správně řečeno, neexistují žádná ustanovení o sankcích v případě nesplněných závazků ani účinné nástroje k zajištění jejich plnění. V případě rozvojových zemí je rovněž stanovena určitá flexibilita.

48. Pařížská dohoda představuje široký a ambiciózní cíl: udržet nárůst průměrné globální teploty pod 2 °C ve srovnání s předindustriální úrovní a s cílem snížit ji na 1,5 °C. Stále se pracuje na konsolidaci konkrétních postupů monitorování a na usnadnění obecných kritérií pro porovnání cílů jednotlivých zemí. To ztěžuje dosažení objektivnějšího (kvantitativního) hodnocení skutečných výsledků.

49. Po několika konferencích s mizivými výsledky a po zklamání z COP25 v Madridu (2019) se doufalo, že se tuto setrvačnost podaří zvrátit na COP26 v Glasgow (2021). Jejím výsledkem bylo v podstatě obnovení Pařížské dohody, pozastavené celkovými dopady pandemie. Kromě toho se objevilo množství "doporučení", jejichž skutečný účinek byl jen stěží předvídatelný. Návrhy

směřující k zajištění rychlého a účinného přechodu na alternativní a méně znečišťující formy energie nedosáhly žádného pokroku.

50. COP27 v Šarm-aš-Šajchu (2022) byla od počátku ohrožena situací vzniklou invazí na Ukrajinu, která způsobila značnou hospodářskou a energetickou krizi. Spotřeba uhlíku se zvýšila a všichni se snažili mít dostatečné zásoby. Rozvojové země považovaly přístup k energii a perspektivy rozvoje za naléhavou prioritu. Byla zde patrná otevřenost vůči uznání skutečnosti, že spalitelná paliva stále zajišťují 80 % světové energie a že jejich spotřeba stále roste.

51. Tato konference v Egyptě byla dalším příkladem obtížnosti jednání. Lze říci, že alespoň znamenala krok vpřed při konsolidaci systému financování "ztrát a škod" v zemích nejvíce postižených klimatickými katastrofami. Zdálo by se, že tím rozvojové země získaly nový hlas a větší roli. Přesto i zde zůstalo mnoho bodů nepřesných, především konkrétní odpovědnost zemí, které mají přispívat.

52. Dnes můžeme i nadále konstatovat, že "dohody byly špatně prováděny, protože chyběly vhodné mechanismy dohledu, pravidelného přezkumu a sankcí v případě jejich nedodržování. Zásady, které hlásaly, stále čekají na účinné a pružné prostředky praktického provádění". [32] A také, že "mezinárodní jednání nemohou dosáhnout významného pokroku kvůli postojům zemí, které upřednostňují své národní zájmy před globálním společným dobrem. Ti, kdo budou muset nést důsledky toho, co se snažíme

skrýt, na toto selhání svědomí a odpovědnosti nezapomenou".

[33]

5. Co očekávat od COP28 v Dubaji?

53. Spojené arabské emiráty budou hostit příští konferenci smluvních stran (COP28). Jedná se o zemi Perského zálivu, která je známá jako velký vývozce fosilních paliv, ačkoli významně investuje do obnovitelných zdrojů energie. Plynárenské a ropné společnosti zde mezitím plánují nové projekty s cílem dále zvýšit svou produkci. Tvrdit, že není v co doufat, by bylo sebevražedné, protože by to znamenalo vystavit celé lidstvo, zejména ty nejchudší, nejhorším dopadům klimatických změn.

54. Jsme-li přesvědčeni o schopnosti lidí překonat své malicherné zájmy a uvažovat ve větších souvislostech, můžeme i nadále doufat, že COP28 umožní rozhodné urychlení energetické transformace, přičemž účinné závazky budou podléhat průběžné kontrole. Tato konference může představovat změnu směru a ukázat, že vše, co bylo od roku 1992 vykonáno, bylo ve skutečnosti myšleno vážně a stálo za to, jinak bude velkým zklamáním a ohrozí vše dobré, čeho bylo dosud dosaženo.

55. Navzdory mnoha jednáním a dohodám celosvětové emise nadále rostou. Jistě lze říci, že bez těchto dohod by se zvýšily ještě více. Přesto se v jiných tématech týkajících se životního prostředí, pokud byla vůle, podařilo dosáhnout velmi významných výsledků, jako tomu bylo v případě ochrany ozonové vrstvy. Přesto nezbytný přechod k čistým zdrojům energie, jako je větrná a solární energie, a opuštění fosilních paliv nepostupuje potřebnou rychlostí.

V důsledku toho hrozí, že cokoli, co se dělá, bude považováno pouze za trik k odvedení pozornosti.

56. Musíme překonat mentalitu, kdy se tváříme, že nás to zajímá, ale nemáme odvahu k tomu, abychom dosáhli zásadních změn. Víme, že tímto tempem již za několik let překročíme maximální doporučenou hranici 1,5 °C a krátce poté dosáhneme dokonce 3 °C, přičemž existuje vysoké riziko, že se dostaneme do kritického bodu. I kdybychom tohoto bodu, z něhož není návratu, nedosáhli, je jisté, že důsledky by byly katastrofální a musela by být přijata urychlená opatření s obrovskými náklady a s vážnými a neúnosnými hospodářskými a sociálními dopady. Přestože opatření, která můžeme přijmout nyní, jsou nákladná, náklady budou tím tíživější, čím déle budeme čekat.

57. Považuji za nezbytné trvat na tom, že "hledat pouze technickou nápravu každého ekologického problému, který se objeví, znamená oddělovat to, co je ve skutečnosti vzájemně propojeno, a zastírat skutečné a nejhlubší problémy globálního systému". [34] Je pravda, že tváří v tvář zlu, které je v krátkodobém horizontu nezvratné, je třeba vyvinout úsilí o přizpůsobení. Také některé zásahy a technologický pokrok, které umožňují pohlcovat nebo zachycovat emise plynů, se ukázaly jako slibné. Nicméně hrozí, že zůstaneme uvězněni v myšlení lepení a zatírání trhlin, zatímco pod povrchem pokračuje zhoršování stavu, k němuž nadále přispíváme. Domnívat se, že všechny problémy v budoucnu bude možné vyřešit novými technickými zásahy, je

forma vražedného pragmatismu, jako když tlačíte sněhovou kouli z kopce.

58. Skoncuje jednou provždy s nezodpovědným zesměšňováním, které by tuto problematiku prezentovalo jako něco čistě ekologického, "zeleného", romantického, často předmětem posměchu ekonomických zájmů. Přiznejme si konečně, že jde o lidský a sociální problém na mnoha úrovních. Z tohoto důvodu vyžaduje zapojení všech. Na konferencích o klimatu přitahují pozornost spíše akce skupin, které jsou negativně vykreslovány jako "radikalizované". Ve skutečnosti však vyplňují prostor, který zůstává prázdný po celé společnosti, jež by měla vyvíjet zdravý "tlak", neboť každá rodina by si měla uvědomit, že v sázce je budoucnost jejich dětí.

59. Pokud existuje upřímný zájem na tom, aby se COP28 stala historickou událostí, která nás jako lidské bytosti ctí a zušlechťuje, pak lze jen doufat v závazné formy energetické transformace, které splňují tři podmínky: aby byly účinné, povinné a snadno kontrolovatelné. A to proto, aby bylo dosaženo začátku nového procesu, který se vyznačuje třemi požadavky: aby byl drastický, intenzivní a počítal s angažovaností všech. To se dosud nestalo a pouze takový proces může umožnit mezinárodní politice obnovit její důvěryhodnost, neboť pouze tímto konkrétním způsobem bude možné výrazně snížit množství oxidu uhličitého a časem zabránit ještě většímu zlu.

60. Kéž by účastníci konference byli strážníci, kteří jsou schopni brát ohled na společné dobro a budoucnost svých dětí více než na

krátkodobé zájmy některých zemí či podniků. Kéž tak prokáží ušlechtilost politiky, a ne její ostudu. Mocným mohu jen zopakovat tuto otázku: "Co by kohokoli přimělo k tomu, aby se v této fázi udržel u moci jen proto, aby se na něj vzpomínalo pro jeho neschopnost jednat, když to bylo naléhavé a nezbytné?" [35]

6. Duchovní motivace

61. V této souvislosti nemohu nepřipomenout katolickým věřícím motivace, které se rodí z jejich víry. K témuž vybízím i své bratry a sestry z jiných náboženství, neboť víme, že autentická víra nejen dodává sílu lidskému srdci, ale také proměňuje život, přetváří naše cíle a osvětluje náš vztah k druhým lidem a k celému stvoření.

Ve světle víry

62. Bible nám říká: "Bůh viděl všechno, co učinil, a bylo to velmi dobré" (Gn 1,31). Jeho je "země se vším, co je na ní" (Dt 10,14). Proto nám říká, že "země se nebude prodávat na věčné časy, neboť země je moje; u mě jste jen cizinci a nájemci" (Lv 25,23). Proto "odpovědnost za Boží zemi znamená, že lidé, obdaření inteligencí, musí respektovat přírodní zákony a křehkou rovnováhu existující mezi tvory tohoto světa". [36]

63. Zároveň "vesmír jako celek ve všech svých rozmanitých vztazích ukazuje nevyčerpatelné Boží bohatství". Proto, abychom byli moudří, "potřebujeme pochopit rozmanitost věcí v jejich mnohostranných vztazích". [37] Na této cestě moudrosti nám není lhostejné, že mizí tolik druhů a že klimatická krize ohrožuje život mnoha dalších bytostí.

64. Ježíš "dokázal ostatní vyzvat, aby byli pozorní ke kráse, která je na světě, protože sám byl v neustálém kontaktu s přírodou a propůjčoval jí přitažlivost plnou lásky a úžasu. Když putoval po zemi, často se zastavoval, aby rozjímal o kráse zaseté jeho Otcem, a vyzýval své učedníky, aby ve věcech vnímali božské poselství". [38]

65. Proto se nám "stvoření tohoto světa již nejeví v pouhém přirozeném hávu, protože Zmrtvýchvstalý je tajemně drží u sebe a směřuje je k plnosti jako k jejich cíli. Samotné polní květiny a ptáci, které lidské oči kontemplovaly a obdivovaly, jsou nyní prodchnuty jeho zářivou přítomností". [39] Jestliže se "vesmír odvíjí v Bohu, který jej zcela naplňuje..., pak lze mystický význam nalézt v listu, v horské stezce, v kapce rosy, ve tváři chudého člověka". [40] Svět zpívá o nekonečné Lásce: jak bychom o něj mohli nepečovat?

Putování ve společenství a oddanosti

66. Bůh nás spojil se všemi svými tvory. Nicméně technokratické paradigma nás může izolovat od světa, který nás obklopuje, a oklamat nás tím, že zapomínáme, že celý svět je "kontaktní zónou". [41]

67. Židovsko-křesťanská vize kosmu hájí jedinečnou a ústřední hodnotu lidské bytosti uprostřed podivuhodného koncertu všech Božích tvorů, ale dnes vidíme, že jsme nuceni si uvědomit, že je možné udržet pouze "situovaný antropocentrismus". Jinými slovy uznat, že lidský život je bez ostatních tvorů nepochopitelný a neudržitelný. Vždyť "jako součást vesmíru... jsme všichni spojeni neviditelnými pouty a společně tvoříme jakousi univerzální rodinu,

vznešené společenství, které nás naplňuje posvátnou, láskyplnou a pokornou úctou". [42]

68. To není výplodem naší vlastní vůle, jeho původ je jinde, v hlubinách naší bytosti, neboť "Bůh nás spojil se světem kolem nás tak těsně, že můžeme pociťovat vylidňování půdy téměř jako tělesné onemocnění a vymírání druhů jako bolestné znetvoření".

[43] Přestaňme tedy uvažovat o lidech jako o autonomních, všemocných a neomezených bytostech a začněme o sobě přemýšlet jinak, pokorněji, ale plodněji.

69. Prosím všechny, aby doprovázeli tuto pouť smíření se světem, který je naším domovem, a pomáhali ho dělat krásnějším, protože tento závazek souvisí s naší osobní důstojností a nejvyššími hodnotami. Zároveň nemohu popřít, že je třeba být upřímný a uznat, že nejúčinnější řešení nepřinese pouze individuální úsilí, ale především zásadní politická rozhodnutí na národní a mezinárodní úrovni.

70. Nicméně každý malý kousek pomáhá a již zamezení zvýšení globální teploty o desetinu stupně by stačilo ke zmírnění určitého utrpení mnoha lidí. Důležité je však něco méně kvantitativního: je třeba si uvědomit, že bez kulturních změn, bez vyžívání životního stylu a přesvědčení ve společnostech, není trvalých změn a bez osobních změn není kulturních změn.

71. Úsilí domácností o snížení znečištění a odpadu a o uvážlivou spotřebu vytváří novou kulturu. Samotná skutečnost, že se mění osobní, rodinné a komunitní návyky, přispívá k většímu znepokojení nad nenaplněnou odpovědností politických sektorů

a rozhořčení nad nezájmem mocných. Uvědomme si tedy, že i když to z kvantitativního hlediska nepřináší bezprostředně znatelný efekt, pomáháme vyvolat rozsáhlé procesy transformace vyvěrající z hloubi společnosti.

72. Uvážíme-li, že emise na jednotlivce ve Spojených státech jsou asi dvakrát vyšší než emise jednotlivců žijících v Číně a asi sedmkrát vyšší než průměr nejchudších zemí, [44] můžeme konstatovat, že rozsáhlá změna nezodpovědného životního stylu spojeného se západním modelem by měla významný dlouhodobý dopad. V důsledku toho bychom spolu s nezbytnými politickými rozhodnutími pokročili na cestě ke skutečné vzájemné péči.

73. "Chvalte Boha" je název tohoto dopisu. Když totiž lidé tvrdí, že zaujímají Boží místo, stávají se svými vlastními největšími nepřáteli.

Dáno v Římě v bazilice svatých Janů v Lateránu

4. října, na svátek svatého Františka z Assisi, v roce 2023,
v jedenáctém roce mého pontifikátu.

FRANTIŠEK

- [1] UNITED STATES CONFERENCE OF CATHOLIC BISHOPS, *Global Climate Change Background*, 2019.
- [2] SPECIAL ASSEMBLY FOR THE PAN-AMAZONIAN REGION, *Final Document*, October 2019, 10: AAS 111 (2019), 1744.
- [3] SYMPOSIUM OF EPISCOPAL CONFERENCES OF AFRICA AND MADAGASCAR (SECAM), *African Climate Dialogues Communiqué*, Nairobi, 17 October 2022.
- [4] Cf. INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE (IPCC), *Climate Change 2021, The Physical Science Basis*, Cambridge and New York, 2021, B.2.2.
- [5] Cf. ID., *Climate Change 2023, Synthesis Report, Summary for Policymakers*, B.3.2. For the 2023 Report, see https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf.
- [6] Cf. USA NATIONS ENVIRON. PROGRAM, *The Emissions Gap Report 2022*: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2022>.
- [7] Cf. National Oceanic and Atmospheric Administration, Earth System Research Laboratories, Global Monitoring Laboratory, *Trends in Atmospheric Carbon Dioxide*: <https://www.gml.noaa.gov/ccgg/trends/>.
- [8] Cf. IPCC, *Climate Change 2023, Synthesis Report, Summary for Policymakers*, A.1.3.
- [9] Cf. *ibid.*, B.5.3.
- [10] These are data of the IPCC, based on 34,000 studies: INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE (IPCC); cf. *Synthesis Report of the Sixth Assessment Report (20/03/2023): AR6 Synthesis Report: Climate Change 2023 (ipcc.ch)*.
- [11] Cf. IPCC, *Climate Change 2023, Synthesis Report, Summary for Policymakers*, A.1.2.
- [12] Cf. *ibid.*
- [13] Encyclical Letter *Laudato Si'* (24.5.2015), 101: AAS 107 (2015), 887.
- [14] *Ibid.*, 105: AAS 107 (2015), 889.
- [15] *Ibid.* 106: AAS 107 (2015), 890.
- [16] *Ibid.*, 104: AAS 107 (2015), 888-889.
- [17] *Ibid.*, 105: AAS 107 (2015), 889.
- [18] *Ibid.*, 139: AAS 107 (2015), 903.
- [19] *Ibid.*, 220: AAS 107 (2015), 934.
- [20] Cf. S. SÖRLIN-P. WARDE, "Making the Environment Historical. An Introduction", in S. SÖRLIN-P. WARDE, eds., *Nature's End: History and the Environment*, Basingstroke-New York, 2009, 1-23.
- [21] Encyclical Letter *Laudato Si'* (24 May 2015), 139: AAS 107 (2015), 903.
- [22] Cf. *War, Progress and the End of History, Including a Short Story of the Anti-Christ. Three Discussions by Vlad. Soloviev*, London, 1915, p. 197.
- [23] Cf. SAINT PAUL VI, *Address to FAO on its 25th Anniversary* (16 November 1970), 4: AAS 62 (1970), 833.
- [24] Enc. Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), 11: AAS 112 (2020), 972.
- [25] *Ibid.*, 174: AAS 112 (2020), 1030.
- [26] *Ibid.*, 172: AAS 112 (2020), 1029.
- [27] *Ibid.*
- [28] Cf. *ibid.*, 170: AAS 112 (2020), 1029.
- [29] *Ibid.*
- [30] *Ibid.*, 175: AAS 112 (2020), 1031.
- [31] Enc. Letter *Laudato Si'* (24 May 2015), 179: AAS 107 (2015), 918.
- [32] *Ibid.*, 167: AAS 107 (2015), 914.

[33] *Ibid.*, 169: AAS 107 (2015), 915.

[34] *Ibid.*, 111: AAS 107 (2015), 982.

[35] *Ibid.*, 57: AAS 107 (2015), 870.

[36] *Ibid.*, 68: AAS 107 (2015), 874.

[37] *Ibid.*, 86: AAS 107 (2015), 881.

[38] *Ibid.*, 97: AAS 107 (2015), 886.

[39] *Ibid.*, 100: AAS 197 (2015), 887.

[40] *Ibid.*, 233: AAS 107 (2015), 938.

[41] Cf. D. J. HARAWAY, *When Species Meet*, Minneapolis, 2008, pp. 205-249.

[42] Enc. Letter *Laudato Si'* (24 May 2015), 89: AAS 107 (2015), 883.

[43] Apostolic Exhortation *Evangelii Gaudium* (24 November 2013), 215: AAS 105 (2013), 1109.

[44] Cf. UNITED NATIONS ENVIRONMENT PROGRAM,

The Emissions Gap Report 2022: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2022>.